

Справа „Хартман проти Чеської Республіки” (Hartman v. the Czech Republic)

У рішенні, ухваленому 10 липня 2003 року у справі „Хартман проти Чеської Республіки”, Суд одноголосно постановив, що:

- було порушено ч. 1 ст. 6 Конвенції (право на розгляд справи упродовж розумного строку);
- було порушено ст. 13 Конвенції (право на ефективний засіб правового захисту).

Суд постановив сплатити п. Яну Хартману (Jan Hartman) 4000 євро і спадкоємцю п. Їрі Хартмана (Jiri Hartman) 6000 євро як компенсацію моральної шкоди, а також обом разом 1500 євро у відшкодування судових витрат.

Обставини справи

Заявники — Ян Хартман (Jan Hartman), який має громадянство Чехії і Франції та проживає у м.Сапоїс (Sapois) (Франція), та його брат, Їрі Хартман (Jiri Hartman), громадянин США, який знову здобув громадянство Чехії в 1999 році. Після смерті Їрі Хартмана у травні 2002 року Суд дозволив його сину, Ніколасу Перізаду Хартману (Nicholas Perizad Hartman), вступити в процес від його імені.

31 грудня 1948 року заявники таємно покинули Чехословаччину. Місцева комуністична влада наклала арешт на все їхнє майно і здійснювала управління ним. 1 липня 1955 року Народний суд м. Клатові (Klatovy) конфіскував їхню власність. Після зміни режиму в 1989 році, заявники намагались повернути це майно.

У 1992 році п. Ян Хартман подав позов до Районного суду у м. Мельнік (Mělník) про повернення у власність земельної ділянки, розташованої у населеному пункті Желізи (Želízy). У задоволенні позову було відмовлено 5 квітня 2000 року. 17 жовтня 1995 року він також порушив справу про повернення права власності на майно, яке знаходилося у районі м. Праги. 10 січня 2002 року цей позов було відхилено в апеляційному провадженні Муніципальним судом м. Прага на тій підставі, що п. Хартман не був громадянином Чехії, в той час як наявність такого громадянства була необхідною передумовою для подання позову про повернення права власності на майно.

Зміст рішення Суду

Покликаючись на ч.1 ст. 6 Конвенції, заявники скаржились на тривалість проваджень у справах про повернення майна у власність. Відповідно до ст. 13 Конвенції вони також скаржились на відсутність ефективного засобу правового захисту від надмірної тривалості судового провадження.

Уряд стверджував, що заява, подана п. Їрі Хартманом, повинна бути відхилена в частині тривалості провадження, оскільки він не відповідав вимогам законодавства щодо громадянства, які були передумовою для задоволення позову про повернення права власності на майно. Оскільки не було — згідно з чеським законодавством — жодного права чи обов'язку, якими б можна було обґрунтувати його скаргу, ч. 1 ст. 6 Конвенції не може застосовуватись у цій справі. Суд звернув увагу на те, що Уряд не висував таке заперечення, коли досліджувалося питання прийнятності цієї заяви. Тому Суд постановив, що тепер Уряд не може покликатися на таке заперечення. В будь-якому випадку, питання застосування ч.1 ст. 6 вже досліджувалося Судом на стадії прийнятності заяви і жодної підстави неприйнятності знайдено не було.

Що стосується твердження Уряду про невичерпання національних засобів захисту (яке було долучене до опису обставин справи), Суд вказав, що, за твердженням Уряду, чеське законодавство передбачає дві форми превентивного захисту і право вимагати компенсацію.

Скарга до адміністративних органів, можливість подання якої доводилася Урядом, не може розглядатися як ефективний засіб правового захисту, оскільки вона не надає громадянину можливість змусити державу здійснити свої наглядові повноваження.

Скарга ж до Конституційного суду дозволяє Конституційному суду зажадати від суду, який зволікає провадження у справі, припинити затримку слухань і розглянути справу в розумний строк. Однак жодної відповідальності за невиконання цієї вимоги законодавство Чехії не передбачало. Таким чином, і Конституційний суд не мав жодних повноважень вжити конкретних заходів для пришвидшення провадження. Так само він не міг зобов'язати сплатити компенсацію за надмірну тривалість розгляду справи. Звернення з позовом про відшкодування збитків згідно із Законом №82/1998, на який покликався Уряд, не призвело б до сплати згаданої компенсації, оскільки скаргники не могли вимагати компенсації моральної шкоди, яка у даному випадку була основним видом шкоди, завданої в результаті надмірної тривалості розгляду справи.

За таких обставин Суд дійшов висновку, що у Чеській Республіці не існувало ефективного засобу правового захисту, яким заявники могли б скористатись у разі надмірної тривалості судового розгляду їх справи.

Суд вказав, що провадження у справі, порушеній п. Яном Хартманом, тривало майже десять років, включаючи її розгляд судами першої та другої інстанцій, а провадження у справі, порушеній п. Ірі Хартманом, тривало майже п'ять років в суді першої інстанції, а в сукупності у судах першої та другої інстанцій — шість років і три місяці.

Суд зауважив, що порушені заявниками питання не були складними, в той час як розгляд справи для них мав істотне значення принаймні з огляду на їхній вік та стан здоров'я. Хоча заявники самі були частково винні за затримки у провадженнях, Суд встановив, що були тривалі періоди бездіяльності суду, які від них не залежали. Зважаючи на обставини справи, Суд вирішив, що тривалість кожного із трьох проваджень не задовольняла вимоги ч. 1 ст. 6 Конвенції щодо розумного строку.

Суд вкотре вказав, що процедура адміністративного оскарження, на яку посилався Чеський Уряд, не забезпечувала правового засобу захисту від надмірної тривалості розгляду справи. Скарга до Конституційного суду і позов про компенсацію шкоди згідно із Законом №82/1998 також не могли вважатися ефективними засобами правового захисту у таких справах.

Реферативний переклад з англійської мови та опрацювання рішення здійснено у Львівській лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України М.Ю. Пришляк та П.М. Рабіновичем.